

Cees Nooteboom

533

Een dagenboek

2016

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

De bloemen van cactussen zijn onvergelykbaar met andere bloemen. Ze zien eruit alsof ze een overwinning behaald hebben, en, vreemd genoeg, alsof ze het liefst vandaag nog gaan trouwen, maar met wie is niet duidelijk. Mijn oudste cactus, die hier al was toen ik veertig jaar geleden kwam, bestaat uit tegenstellingen, alsof hij allerlei verschillende leeftijden heeft. Hij heeft van die grote bladeren die je natuurlijk geen bladeren kunt noemen, het zijn meer grote uitgestoken handen zonder vingers, ovale vormen, groen en massief, vol kleine stekels, het cliché van de cactus in een Mexicaans landschap. Ik weet niets van cactussen. Zij waren hier de inwoners, de indringer ben ik. Ze staan op verschillende plaatsen, er is een verwaarloosd deel van de tuin achter mijn studio, waar zij de alleenheersers zijn. Op een andere plek staat de cactus van de tegenstellingen. Aan het uiteinde van wat later een vrucht zal zijn die hier *chumba* heet, in Frankrijk *figue de Barbarie*, zit nu, in de zomer, een gele bloem. Sommige bladeren, ik blijf ze maar zo noemen, zijn van uitgedroogd leer, maar soms hebben ze op andere plaatsen ook kleine handen van

een helder en levendig groen, als je de stekels eruit haalt kun je ze fijnsnijden en eten. Hun grote dode handen laten ze vallen, ze zijn verrassend zwaar. Als ik de tuin aan het doen ben, het wegharken na een storm van alles wat er van de bomen valt, raap ik ze voorzichtig op, het beste met handschoenen. Dan gooi ik iets wat dood is weg, maar als ik dichterbij kom zie ik dat de plant, een man die veel groter is dan ik, naar onder toe van hout geworden lijkt, dood, droog en zwaar, nieuwe kleine handen aan die dode materie krijgt. Dat bedoel ik met tegenstellingen, alsof ik al voor een deel uit dode materie zou bestaan en tegelijkertijd nieuwe ledematen zou krijgen, al weet ik niet hoe ik me dat voor moet stellen. Wat zou een equivalent kunnen zijn van die gele bloem?

Vorig jaar, nadat ik een reis door de Atacamawoestijn gemaakt had in het noorden van Chili, besloot ik een aantal cactussen in mijn Spaanse tuin te planten. Aan de andere kant van het eiland is een tuincentrum. Toen ik vroeg naar cactussen wees iemand me op een enorme fallische, harige plant die een stuk boven me uitstak. Er was geen enkele mogelijkheid om die in mijn auto te krijgen, maar in zijn buurt bevond zich een klein leger van alles wat door de verkopers ook als cactus werd aangeduid, en dat was veel, officieren en soldaten in zeer verschillende uniformen. Elke keer als ik bij een volstrekt andere vorm vroeg hoe die of deze heette was het antwoord onver-

mijdelijk cactus, en zo staan er nu een stuk of zes in mijn tuin, of wat daarvoor door moet gaan. Ze hebben op een uitzondering na de winter overleefd, en het is uitermate moeilijk ze te beschrijven. In zijn *Zibaldone* zegt Leopardi dat de dichter niet alleen de natuur moet imiteren en perfect beschrijven, maar dat hij dat ook op natuurlijke wijze moet doen. Ga er maar aan staan. Ze lijken eigenlijk in niets op de cactussen die hier al waren, de oerinwoners. Een is een zeegroene, plantaardige kleine zuil die tot aan mijn knieën komt, met de cactusboeken die ik gekocht heb ga ik proberen achter hun namen te komen, maar het is niet eenvoudig. Een andere verdeelt zich na een kleine meter in een stuk of wat zijtakken en gaat daarna gewoon door naar boven. Maar waarom zeg ik takken? Ze lijken nog het meest op een deel van de stam dat een zijweg genomen heeft. En stam is misschien ook niet het juiste woord. Een cactus die zich ook zijdelings voortzet. Xec, die ook niet weet hoe hij of zij heet, beweert dat hij heel groot kan worden. Ik meen dat ik die vorm wel eens in een reclame voor tequila gezien heb. Maar misschien was het wel een etiket op een fles, en heeft een alcoholische nevel mijn blik verduisterd. Dan is er ook nog een knolvormige, nogal lompe, in segmenten verdeelde kogel uit de Eerste Wereldoorlog met oneindig veel stekels, zodat de schildpadden bij hem uit de buurt blijven. In segmenten verdeeld, is dat wel de goede uitdruk-

king? Hoe deed Von Humboldt dat, hoe beschrijf je een object dat groen is, dat door een aantal, een stuk of veertien, scherpe inkepingen zijn euclidische vorm van kegel verloren heeft en daar dicht bij de aarde gevaarlijk en machtig staat te zijn en de hemel weet wat duidelijk probeert te maken doordat de stekels die hij overal heeft aan zijn bovenkant een kleur van diep karmozijn hebben? Maar, eerste les, ik mag geen stekels zeggen, hoe venijnig geslepen ze er ook uitzien, en hoe groot ze ook zijn. Een cactus heeft doornen. Humboldt keek natuurlijk naar kenmerken, geslacht, voortplantingsmogelijkheden, verwantschappen. Daar heb ik het instrumentarium niet voor, alles wat ik heb is mijn prima vista, en de armoede van mijn taal. Want als ik zeg groen, wat bedoel ik daar dan mee? Hoeveel kleuren groen zijn er? Als ik alleen naar mijn zes nieuwe cactussen kijk en hun kleuren wil benoemen word ik de meester van het bijvoegelijk naamwoord.

Hoe dan ook, ik heb een kleine enclave voor ze gebouwd die aan één kant begrensd wordt door een oeroude muur van gestapelde stenen, *pared seca*, en aan de andere door een aantal stenen van hetzelfde soort als die van de muur die ik op de bruine grond gelegd heb als een poreuze grens waar de schildpadden zich niets van aantrekken. Ze kunnen natuurlijk niet hoger komen dan de onderste bladeren, maar de wonden van hun beet zijn al even grillig als de vor-

men van sommige planten zelf. Om de cactussen heen heb ik andere succulenten geplant, die wij in het Nederlands vetplanten noemen, een ervan, een van de vele soorten aconia, heeft diepzwarte glanzende bladeren die zo schitterend rond een middelpunt gearrangeerd zijn dat je vanzelf in symmetrie en harmonie als bedoeling gaat geloven. Het zwart van zijn bladeren is zo intens en eigenlijk wellustig dat hij het optimale sieraad zou zijn op het graf van een jonggestorven dichteres. En al houd ik dan van mijn schildpadden, vanochtend zag ik de oude, een aartsvader die hier ook al oneindige jaren de winters zonder mij overleeft, uit alle macht proberen met zijn oudemannentanden de harmonie van die wiskundige symmetrie te doorbreken door er pervers in te bijten, heiligschennis.

Maar hoe straf je een schildpad die hier veel oudere rechten heeft dan ik? Schildpadden hebben bij mijn weten geen jaarringen, dus ik heb geen idee hoe oud hij is, en naar vermaningen luistert hij ook niet. Wat ik het liefst zou willen: vanuit zijn perspectief naar mij kijken, om te zien hoe zoiets eruitziet. Een soort ontzaglijk hoge, bewegende toren die, als daar duidelijk om gevraagd wordt, voor water kan zorgen. In het heetst van de zomer komt hij soms op het terras en duwt tegen mijn voet. Dan sproei ik water over de stenen, dat likt hij traag en grondig op. De stenen die ik vorig jaar rond de planten gelegd heb om de

onderste bladeren tegen zijn aanvallen te beschermen heeft hij millimeter na millimeter als een levende bulldozer opzijgeschoven.

Niet alleen van cactussen, ook van schildpadden weet ik weinig, al vind ik dan dat ze sommige dingen gemeen hebben, weerbarstigheid, eigenzinnigheid, misschien zelfs het materiaal waaruit ze gemaakt zijn, alles hard en taai. Schilden en doornen zijn afweermiddelen, de poot van een schildpad voelt net zo aan als de huid van sommige cactussen, en mijn schildpadden leggen hun eieren onder de grond, alsof ze zelf ook denken dat ze planten zijn. Ze kunnen lang zonder water maar weten mij te vinden als ze toch dorst krijgen. Misschien denken ze wel dat ik water ben. Het geheim van cactussen en water moet ik nog oplossen, een mysterie van te veel of te weinig. Ik was hier tot oktober, daarna kort in december. Jabi, de buurman, zegt dat het veel geregend heeft deze winter. Maar in woestijnen, waar ze vandaan komen, regent het niet of nooit. Hier heeft het vannacht, na een elektrisch onweer, zwaar gehoesd. De ficus en de vijgenboom is dat zo te zien goed bevalen, de bladeren glanzen. De cactussen laten niets weten, in ieder geval niet iets wat ik begrijp.

Ze tonen de eigenaardigheid van hun vorm alsof het hun plicht is, wat natuurlijk ook zo is. Ze gehoorzamen hun DNA zoals hun voorouders dat al een eeu-

Afb. 1 – Chumba: de vrucht van de vijgencactus

wigheid gedaan hebben, een wetboek dat ooit voor ze geschreven is en waaraan ze zich houden, paragraaf voor paragraaf. Of hebben ze het ooit, in een tijd van voor de herinnering, zelf geschreven en in eindeloze processen en jurisprudentie aangepast? Op dat soort vragen antwoorden ze met een onverbiddelijke zwijgzaamheid. Bomen waaien, struiken buigen, wind ruist, maar aan dat soort conversatie doen cactussen niet. Het zijn monniken, hun groei is onhoorbaar, als ze geluid maken zijn mijn oren niet zo ingericht dat ik ze kan horen, hun vorm is hun doel, dat wist Aristoteles al. Dat ik ze kan zien kan ze waarschijnlijk niets schelen.

2

Op de dag dat ik aankwam verscheen na een paar uur Xec met een boek over de dood.

De post had het buiten neergelegd, ten prooi aan de regen. Hij had het boek gered.

Daarna bespraken we zijn werk. Hij is een negatieve beeldhouwer, hij verandert de vormen van bomen, zodat de tuin meer licht krijgt. Een half leven geleden heb ik palmen geplant, ze kwamen tot mijn knieën. Jarenlang heb ik de dode palmtakken zelf afgezaagd, tot ik het niet meer kon. De boom – het zijn er twee – te hoog, en ik te oud.

Palmtakken, ze horen bij Palmpasen, de zondag voor Pasen, de intocht van Jezus in Jeruzalem, mensen langs de weg wuiven met palmtakken. Op Palmpasen werden de palmtakken gewijd, dan kreeg je een palmtakje mee naar huis, een miniatuur die niet op een echte palmtak leek, want de plek waar die aan de boom vastzitten, het deel dat je af moet zagen, zit vol dolken waar je je lelijk aan kunt verwonden. 's Winters houdt Xec een oogje op de tuin, een vreemd amalgaam van eigenzinnige bewoners, die mij opgewacht hebben toen ik hier meer dan veertig jaar geleden verscheen. Een deel van die bevolking is sindsdien uitgestorven, het is geen clement klimaat, en een tuin zonder tuinman heeft het moeilijk op een eiland waar de wind een bazige heerser is die soms vanuit het noorden aan komt razen en het zout van de zee meebrengt. Xec is jong en sterk, hij kwam met zijn kleine dochter, en het komt door het boek dat hij meebracht dat ik hem die dag met de dood associeerde. Het is een boek van Canetti, die niet dood wilde, maar dat is op zichzelf niet genoeg om een tuinman met de dood te associëren. Het kwam door iets anders. Ik vroeg hem waarom hij de lelies niet verwijderd had die zich altijd heerszuchtig tussen de aeonia proberen te dringen. Dat hadden we afgesproken. Die lelies, ik noem ze zo omdat ik niet weet hoe ze echt heten, schijnen te bloeien als ik er niet ben, dat alleen al is een reden om een hekel aan ze te

hebben. Maar hoe beschrijf je een hekel? Dan moet je beginnen met de aeonie zelf, vetplanten die als een klein leger tegenover het terras gegroepeerd staan, naar het huis toegekeerd, het eerste wat ik zie als ik de dag begin. Het is een simpel volk. Helder groene bladeren, mooi wiskundig in het rond gerangschikt, stevige substantie, ze hebben hun bestaansrecht verdiend door er al die tijd, meestal in eenzaamheid, gewoon te blijven staan. De lelies zijn indringers, lange dunne, omhoogstrevende bladeren, die aan hardnekkige, verbeterde knollen vastzitten die je er haast niet uit krijgt zonder de helft van de aeonie mee te nemen, ik heb er een halve rug aan verloren. Xec had beloofd dat hij ze eruit zou halen op het ogenblik dat de grond iets toeschietelijker was en ik aan de andere kant van de wereld rondzwierf.

Als antwoord op mijn vraag tilde Xec zijn voet op. Aan de onderkant zat een grote zwarte vlek die eruitzag als een vorm van bederf, een onheilsteken. En dat was het ook, hij was, vertelde hij, aan die voet geopereerd vanwege huidkanker. De zwarte vlek, de lelies, het boek van Canetti met die hopeloze titel, zo was de gedachte aan de dood mee naar binnen geslopen tussen cactussen en schildpadden. Ik dacht aan het graf van Canetti dat ik ooit bezocht had in Zürich, niet ver van het graf van Joyce. Twee keer was ik er, de eerste keer had hij, net als Brodsky in Venetië, nog een katholiek kruis, dat later vervangen werd

door een graf zonder kruis, zonder dat het daardoor een joods graf geworden was. Wel lagen er op beide graven losse steentjes, zoals ik die ook bij Celan en Joseph Roth gezien had in Parijs, maar het opvallendste aan de zo dicht bij elkaar liggende graven in Zürich was het verschil in karakter. Joyce zit daar zorgeloos, benen losjes over elkaar, een meneer op zondagochtend die net zo goed een sigaret had kunnen roken. Meestal zitten doden niet, en roken doen ze al helemaal niet, dat komt er natuurlijk bij. Iemand die zit kan opstaan, terwijl er bij de dood van opstanding voorlopig nog geen sprake is. Die komt, als zij al komt, pas aan het einde der tijden. Bij Canetti was de enige versiering zijn handtekening, die iets woedends en verbetens had, het einde van een woedende brief aan een te domme tegenstander, daar leek het nog het meeste op. Als ik zijn boek opensla lees ik: *'Die Auferstandenen klagen plötzlich in allen Sprachen Gott an: das wahre Jüngste Gericht.'* Ook in deze zin verontwaardiging. Het leven als een door God bedacht complot tegen de mensen, een geschenk met aangehechte doodstraf. Eerder in het boek bezoekt hij de plaats waar hij zou komen te liggen, een plek die hij zelf had uitgezocht. Dat lijkt dan bijna op het tegendeel, op verlangen. Hij vraagt zich af hoe Joyce het zal vinden als hij zo dichtbij komt te liggen. Maar omdat Canetti iemand is die zichzelf niet weggooit vraagt hij zich ook af of hij het zelf wel prettig vindt

in de buurt van Joyce te liggen, over wie hij tenslotte geschreven heeft: 'Wenn ich ganz aufrichtig zu mir wäre, müsste ich sagen, dass ich alles, wofür Joyce stand, zerstören möchte. Ich bin gegen die Eitelkeit des Dadaismus in der Literatur, die sich über die Worte erhebt. Ich vergöttere die intakten Worte.' Daar spreekt iemand van het Volk van het Boek, dat is onmiskkenbaar als hij dan verdergaat: 'Der eigentlichste Teil der Sprache für mich sind die Namen. Ich kann Namen angreifen und herunterholen, ich kann sie nicht zerstückeln. Das gilt sogar für den Namen dessen, den ich am meisten hasse, den Erfinder und Bewahrer des Todes: Gott.' Joyce en dadaïsme, ik was er nog niet op gekomen, maar iemand haten die niet bestaat zou ook een vorm van dadaïsme kunnen zijn.

Het toeval wil (maar voor lezers is er geen toeval) dat ik tegelijkertijd een ouder boek lees van Philip Roth, *Sabbath's Theater*, waarin de hoofdpersoon, Mickey Sabbath, net als Canetti op zoek gaat naar de plek waar hij wil worden begraven. Twee joden op zoek naar hun graf, en ook bij Sabbath is er een doodsob-sessie, het boek is een waanzinaria van eros en thanatos, tot en met zijn herhaalde masturbaties op het graf van de overspelige vrouw met wie hij een hypererotische relatie had, die door Roth dan ook nog extreem expliciet geschilderd wordt met een overvloed aan details die voor de lezer af en toe tot plaatsvervangende uitputting leidt, alsof hij in benauwd weer

een oneindig lange bergweg moet op lopen tot hij niet meer kan, voor de lezer die ik ben het tegendeel van de erotiek bij Nabokov, die even extreem kan zijn maar dan via suggestie, niet door een opsomming van wilde aberraties en realistische details in onstuitbare overvloed.

Sabbath is dus geen Humbert Humbert, maar hij is in al zijn groteske geobsedeerdheid wel degelijk een onvergetelijke figuur, en het is deze figuur die verloren op een verwaarloosde begraafplaats in de provincie rondscharrelt en met de opzichter onderhandelt over het waar en vooral ook het hoeveel van zijn begrafenis, een bedrag dat hij ter plaatse voldoet. Of Canetti hier iets in herkend zou hebben weet ik niet, al zou hij zeker de scandaleuze tekst die Sabbath op zijn graf wil hebben en die hij tegelijk met het geld voor de begrafenis en de kosten voor de rabbijn verzegeld aan de begraafplaatsondernemer overhandigt, walgelijk gevonden hebben. Het verschil is natuurlijk dat Sabbath niet echt bestaan heeft. Niet-bestaande personen hebben nu eenmaal meer woorden nodig, Canetti kon volstaan met zijn handtekening in de grafsteen gekrast, en de namen van zijn eerste en zijn tweede vrouw, Veza en Hera.

Wanneer is iets een gebeurtenis? Een treinongeluk, een volstrekt onverwacht bezoek, een blikseminslag. Het laatste gebeurt op dit eiland regelmatig in de zomer, een hemel vol elektrisch *mene tekel* en dan een dodelijke slag. Dat staat dan de volgende dag in de plaatselijke krant, een gebeurtenis. Hoe noem je het als er iets plaatsvindt wat voor de wereld nooit als gebeurtenis zou tellen, en voor jou wel? Vroege ochtend, de *esteras*, een soort gordijnen van gevlochten riet, nog niet neergelaten. Ik zit op het terras en ineens landt er naast me een hop met onnavolgbaar effectbejag. Hij heeft mij niet gezien, anders was hij al weggeweest. De *Upupa epops* is heel schuw. Maar hier zit hij, naast mij op de droge bruine grond, naast de pas geplante hibiscus die niet wil groeien. Als er één vogel is die op een bloem lijkt is hij het wel. In het Spaans heet hij *abubilla*, hier op het eiland *puput*. Zou hij weten dat hij mooi is? Hij heeft een hoge kam met rechtopstaande veren die kaneelkleurig beginnen maar naar boven toe zwart en wit eindigen. Zijn lange gebogen snavel is grijsbruin, zijn poten leigrijs, het uiteinde van zijn staart een dunne streep wit en dan een bredere band van zwart. Ik blijf doodstil zitten, maar als ik na een tijdje even een hand beweeg is hij al weg, ik zie hem, het is duidelijk een mannetje, met zijn vreemde, lage, stijgende en da-

lende vlucht over het veld van de burens verdwijnen.

Ik heb nooit een nest van hem gezien, het schijnt dat hij er een geweldige rotzooi van maakt, dat gebeurt bij mooie mensen soms ook. Is het een gebeurtenis als daarna de dag anders is?

4

‘Il faut cultiver notre jardin,’ zegt Voltaire aan het eind van *Candide*. En als het nu eens anders was, of omgekeerd? Ik ben geen plant, maar als het nu juist de tuin was die mij cultiveert? Die mij onverwachte vormen van oplettendheid bijbrengt? Over het rood van de *surfinia* heb ik nooit eerder nagedacht. Misschien zelfs niet eens echt over rood op zich, of hoe het kan dat je sommige soorten rood met zwart zou willen benoemen. De uren van de dag, de aan- of afwezigheid van wolken brengen hun eigen vormen van schilderkunst mee. En van theater. Geen wolken, het heetst van de middag, de *surfinia* wordt bloedrood, het rood van na een passiemoord, kwaadaardig, het zwarte rood in het zand van de arena als de stier wordt weggesleept. Verandering van wind, *tramontana*, de dreiging van onweer, asgrijze hemel, de *surfinia* een plotselinge acteur, meester van begenadigde mimicry, loodkleurig zwart kruipt in het rood, er is onheil op komst, ik ben gewaarschuwd.

Literaire politiek (zoiets bestaat: hegemonieën, invloeden, triumviraten, erfenissen) en de dood. Elias Canetti ('mijn naam wordt voor mij steeds onbehagelijker, de profeet Elias heeft de Engel des Doods verslagen') over Thomas Bernhard. Hij claimt hem voor zichzelf, maar is bang dat hij hem aan Beckett zal moeten afstaan. 'Ik verhef hem tot mijn leerling en natuurlijk is hij dat ook op een veel diepere manier dan Iris Murdoch [zijn ex-geliefde], die alles in het aangename en lichte verandert en in wezen een slimme en gemakkelijke amusementschrijfster geworden is. Zij kan alleen al daarom geen echte leerling van mij zijn, omdat ze bezeten is van het *geslacht*. Bernhard is daarentegen net als ik van de dood bezeten. Toch staat hij de laatste tijd onder de invloed van iemand die de mijne in de schaduw stelt, namelijk die van Beckett. De hypochondrie van Bernhard maakt hem vatbaar voor Beckett. Hij is bevattelijk, kwetsbaar. Net als Beckett wijkt hij voor de dood, hij stelt zich niet tegen hem te weer. [...] Daarom denk ik dat er, vanwege die versterking door Beckett, zoiets als een overschatting van Bernhard bestaat, maar een overschatting van bovenaf: de Duitsers hebben in hem hun eigen Beckett gevonden.'

Een leerling afgeserveerd, dient een andere meester, heeft water gedaan in de wijn van de dood. Straf.

Dat was in 1970. Bernhard reageert razend in *Die Zeit*. Zes (!) jaar later schrijft Canetti een brief terug, die hij niet verstuurt. ‘*Sie schlagen besinnungslos um sich.*’ Laatste, niet verstuurde zin: ‘U heeft niemand die u de waarheid zegt, doet de waarheid er voor u niet meer toe?’ Voor Canetti was de dood een aartsvijand, die als een levende tegenstander bestreden moest worden. Heulers haatte hij, zijn haat was niet abstract. *Besinnungslos* om mij heen slaan, dat zou ik ook wel willen. Wat ontbreekt er aan mij?

6

Ooit, meer dan vijftig jaar geleden, schreef ik een boek, *De ridder is gestorven*. Door het geluid van een nachtvogel moet ik eraan denken. Het boek speelt op een mediterrane eiland, niet dit, eerder dichterbij Afrika. Ook hier hoor ik die vogel. Toen beschreef ik het steeds herhaalde geluid als *gloek*, stilte, en dan weer *gloek*. Ik heb de passage niet herlezen, maar de fascinatie van het geluid herken ik omdat het alsmaar herhaald wordt alsof het door een metronoom wordt aangegeven, de intervallen zijn steeds even lang, je kunt meetellen. De vogelgids geeft het geluid van de dwergooruil als *tjuh*. Dat einde zonder scherpe medeklinker klopt wel, eigenlijk zou een zacht uitgesproken *poeh* de beste imitatie zijn. Het is

een heel geheimzinnig geluid, en als je goed luistert hoor je het antwoord, dat hetzelfde klinkt, maar zachter, een geluid dat bij de nacht hoort, en bij de jacht, een roep die de dood aankondigt van torren, kevers en spinnen. Hij roept, zij antwoordt, ik word betrokken in een onzichtbare intimiteit, verborgen in het duister van de mediterrane nacht.

7

Tussen de wereld van het huis en de wereld van buiten heb ik een Menorquins hek, gemaakt van het hout van de wilde olijf, dat eerst wordt gedroogd, dan in water gelegd en in een bepaalde vorm gedwongen, zes of zeven dwarse, karige, licht gebogen takken, ongeverfd en lang, daardoorheen een enkele, schuin van boven naar beneden, sluitstuk dat alles samenhoudt. De mannen die de *barreras* maken heten *arraders*, vroeger trokken ze van *lloc* naar *lloc*, de boerderijen waar altijd wel iets te repareren viel. Zij zijn de laatsten, net als de murenbouwers. Op het land zie je hun hekken nog, al verliezen ze het steeds meer van hoge, geverfde poorten waar je niet meer doorheen kunt kijken. Vaak liggen daarachter huizen van mensen die niet van het eiland zijn, de hoogte en de onzichtbaarheid van het leven daarachter betekenen zowel bezit als angst om het te verliezen.